คำแนะนำของครูเทียบ คงลายทอง

เรื่อง "ขลุ่ย"

ขลุ่ย นับว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ใกล้ชิดกับคนไทยมากที่สุดชนิดหนึ่ง คนทั่ว ๆ ไปนิยมเป่าขลุ่ยมากกว่าเล่นดนตรีชนิดอื่น หรือแม้แต่คนในวงการดนตรีไทยที่เล่นเครื่องดนตรีชนิดอื่นก็มักเป่าขลุ่ยด้วย เนื่องจากขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถนำติดตัวได้สะดวก เสียงไพเราะ การหัดในเบื้องต้นไม่สู้ยากนัก โดยทั่วไปคนมักเข้าใจว่าขลุ่ยนั้นเล่นง่าย แต่ความจริงแล้วสิ่งที่เราเห็นว่าง่ายที่สุดกลับเป็นสิ่งที่เล่นยากที่สุด คนที่เป่าขลุ่ยได้ดีในปัจจุบันจึงหาได้ยาก นักดนตรีจึงขาดครูผู้แนะนำไปด้วย บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเป็นเครื่องชี้แนะต่อผู้ที่สนใจในเรื่องขลุ่ย โดยรวบรวมจากการสัมภาษณ์ **คุณครูเทียบ คงลายทอง** ซึ่งท่านเป็นผู้ชำนาญการในเรื่องเครื่องเป่าโดยเฉพาะ แต่ในรายละเอียดบางหัวข้อ เช่น เรื่องของขลุ่ยเป็นเรื่องที่อธิบายด้วยภาษาพูดหรือภาษาเขียนได้ยาก นอกจากจะต้องฝึกหัดด้วยตนเองจึงจะรู้ ในที่นี้จึงต้องกล่าวแต่พอสังเขปเท่านั้น

ลักษณะขลุ่ยโดยทั่วไป

ขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าให้เกิดเสียง จะเป็นเครื่องดนตรีที่คนไทยคิดทำขึ้นเองหรือได้รับอิทธิพลจากชาติอื่น ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด ชาติอื่น ๆ ก็มีเครื่องลักษณะเหมือนขลุ่ยของไทยเหมือนกัน เช่นของอินเดีย **มุราลี** ใช้เป่าด้านข้าง ของญี่ปุ่น **ซากุฮาชิ** ซึ่งเป่าตรงเหมือนเป่าขลุ่ย

นอกจากนี้ จีนก็มีขลุ่ยเช่นเดียวกัน คือ **ฮวยเต็ก** ซึ่งเป่าด้านข้าง และ**โถ่งเซี่ยว** ซึ่งเป่าตรงเหมือนขลุ่ยไทย มีรูนิ้วค้ำและสามารถทำได้เจ็ดเสียงเหมือนกัน โถ่งเซียวมีลักษณะเรียบง่ายกว่าขลุ่ยไทย คือไม่มีดากการเป่าจะต้องผิวจึงจะเกิดเสียงดัง ระยะห่างของแต่ละเสียงก็เท่ากับขลุ่ยไทย

เสียงของขลุ่ยเกิดจากลมที่เป่าผ่านดากและปากนกแก้ว ไม่ใช้ผิวเหมือนขลุ่ยของชาติอื่น การทำให้เสียงเปลี่ยนทำโดย ปิด–เปิด รูต่าง ๆ ที่อยู่บนเลาขลุ่ยและใช้ลมบังคับประกอบกันไป

ขลุ่ยโดยทั่วไป ทำจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นไม้ไผ่เฉพาะพันธุ์เท่านั้น ปัจจุบันนี้ไม้ไผ่ที่ทำขลุ่ยส่วนใหญ่มาจากสระบุรี และนครราชสีมา นอกจากไม้ไผ่แล้วขลุ่ยอาจทำจาก งาช้าง ไม้ชิงชัน หรือไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ และปัจจุบันมีผู้นำพลาสติก มาทำขลุ่ยกันบ้างเหมือนกัน

ในเรื่องคุณภาพนั้น ขลุ่ยที่ทำจากไม้ไผ่จะดีกว่าขลุ่ยที่ทำจากวัตถุอื่น เนื่องจากไม้ไผ่เป็นรูกระบอกโดยธรรมชาติมีผิวทั้งด้านนอกด้านในทำให้ลมเดินสะดวก เมื่อถูกน้ำสามารถขยายตัวได้ สัมพันธ์กับดากทำให้ไม่แตกง่าย นอกจากนี้ผิวนอกของไม้ไผ่สามารถตกแต่งลายให้สวยงามได้ เช่น ทำเป็นลายผ้าปูม (ครูเทียบมีตัวอย่างให้ดู) ลายดอก ลายหิน ลายเกร็ดเต่า เป็นต้น อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ ไม้ไผ่มีข้อโดยธรรมชาติ ซึ่งโดยทั่ว ๆ

ไป จะเห็นว่าส่วนปลายของขลุ่ยด้านที่ไม่ใช้เป่านั้นมีข้อติดอยู่ด้วยแต่เจาะเป็นรูสำหรับปรับเสียงของนิ้วสุดท้ายให้ได้ระดับ ส่วนของข้อที่เหลือจะทำหน้าที่อุ้มลมและเสียง ให้เสียงขลุ่ยมีความกังวานไพเราะมากขึ้น ซึ่งถ้าเป็นขลุ่ยที่ทำจากวัสดุอื่นโดยการกลึง ผู้ทำอาจไม่คำนึงถึงข้อนี้ อาจทำให้ขลุ่ยด้อยคุณภาพไปได้ อีกประการหนึ่งส่วนของข้อนี้จะช่วยป้องกันมิให้ขลุ่ยแตกเมื่อสภาพของไม้หรืออากาศมีการเปลี่ยนแปลง

ลักษณะของขลุ่ยที่ดี

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าขลุ่ยที่ดี ควรทำมาจากไม้ไผ่ นอกจากนี้ควรพิจารณาสิ่งอื่น ๆ ประกอบด้วยกัน

๑. **เสียง** ขลุ่ยที่จะใช้ได้ต้องเสียงไม่เพี้ยนตั้งแต่เสียงต่ำสุดไปจนถึงสูงสุด คือทุกเสียงจะต้องห่างกัน ๑ เสียง ตามระบบเสียงของไทยเสียงคู่แปดจะต้องเท่ากัน เสียงเลียนหรือนิ้วควงจะต้องตรงกัน เสียงแท้ เสียงต้องโปร่ง ใส มีแก้วเสียงไม่แหบพร่าหรือแตก ถ้าเล่นในวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรีที่เสียงตายตัว เช่น ระนาดหรือฆ้องจะต้องเลือกขลุ่ยที่มีระดับเสียงเข้ากับเครื่องดนตรีเหล่านั้น

๒. **ลม** ขลุ่ยที่ดีจะต้องกินลมน้อย ไม่หนักแรงเวลาเป่า ซึ่งจะทำให้สามารถระบายลมได้ง่าย

๓. **ลักษณะของไม้ที่นำมาทำ** จะต้องเป็นไม้ที่แก่จัดหรือแห้งสนิท โดยสังเกตจากเสี้ยนของไม้ ควรเป็นเสี้ยนละเอียดที่มีสีน้ำตาลแก่ค่อนข้างดำ ตาไม้เล็ก ๆ เนื้อไม่หนาหรือบางเกินไป คือต้องเหมาะสมกับประเภทของขลุ่ย ว่าขลุ่ยอะไร ในกรณีที่ไม้ไผ่แก่จัดหรือไม่แห้งสนิทเมื่อ

ทำแล้วในระยะหลังจะแตกร้าวได้ง่าย เสียงจะเปลี่ยนไปและมอดจะกัดกินเสียหาย

๔. **ดาก** ควรทำจากไม้สักทอง ไม่มีขุยหรือขนแมวขวางทางลม การใส่ดากจะต้องไม่ชิดหรือห่างไม้ไผ่ ซึ่งเป็นตัวเลาขลุ่ยจนเกินไป เพราะถ้าใส่ชิดจะทำให้เสียงทึบ **ตื้อ** ถ้าใส่ห่างจะทำให้เสียง **โว่ง** กินลมมาก นอกจากนั้นการหยอดขี้ผึ้งที่ดากต้องทำอย่างประณีต ละลายขี้ผึ้งให้ไหลเข้าไปอุดช่องว่างที่ไม่ต้องการรอบ ๆ ดาก ให้เต็มเพื่อไม่ให้ลมรั่วออก

๕. **รูต่าง ๆ บนเลาขลุ่ย** จะต้องเจาะอย่างประณีต ขนาดความกว้างของรูต้องเหมาะกับขนาดของไม้ไม่กว้างเกินไป

ขลุ่ยในสมัยโบราณ รูต่าง ๆ ที่นี้วบีดจะต้องคว้านด้านในให้เว้า คือผิวด้านในรูจะกว้างกว่าผิวด้านนอก ซึ่งจะทำให้เสียงของขลุ่ยกังวานดียิ่งขึ้น แต่ในปัจจุบันไม่ได้คว้านภายในรูเหมือนแต่ก่อนแล้ว ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากความเอาใจใส่ของคนที่ทำขลุ่ยน้อยลง ทำให้เห็นแต่เพียงว่าภายนอกเหมือนขลุ่ยเท่านั้น

๖. **ลักษณะประกอบอื่น ๆ** เช่น สีผิวของไม้สวย ไม่มีตำหนิ ขีดข่วน ไม่คดงอ เทลายได้สวยละเอียด แต่สิ่งเหล่านี้ไม่มีผลกระทบต่อเสียงของขลุ่ยแต่อย่างใด เพียงพิจารณาเป็นส่วนประกอบเพื่อเลือกให้ได้ขลุ่ยที่ถูกใจเท่านั้น

ประเภทของขลุ่ย

โดยทั่วไปขลุ่ยไทย อาจจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. **ขลุ่ยหลิบหรือขลุ่ยหลีกหรือขลุ่ยกรวด** เป็นขลุ่ยขนาดเล็กเสียงสูงกว่าขลุ่ยเพียงออเป็นคู่สี่ ใช้ในวงมโหรีเครื่องคู่ เครื่องใหญ่ และ

วงเครื่องสายเครื่องคู่ โดยเป็นเครื่องนำในวงเช่นเดียวกับระนาดหรือซอด้วง นอกจากนี้ยังใช้ในวงเครื่องสายปี่ชวา เพราะขลุ่ยหลิบมีเสียงตรงกับเสียงชวา โดยบรรเลงเป็นพวกหลังเช่นเดียวกับซออู้

๒. **ขลุ่ยเพียงออ** เป็นขลุ่ยที่มีระดับเสียงอยู่ในช่วงปานกลาง คนทั่วไปนิยมเป่าเล่น ใช้ในวงมโหรีหรือเครื่องสายทั่ว ๆ ไป โดยเป็นเครื่องตามหรืออาจใช้ในวงเครื่องสายปี่ชวาก็ได้ แต่เป่ายากกว่าขลุ่ยหลิบ เนื่องจากเสียงไม่ตรงกับเสียงชวา เช่นเดียวกับนำขลุ่ยหลิบมาเป่าในทางเพียงออ ต้องทดเสียงขึ้นไปให้เป็นคู่ ๔ นอกจากนี้ยังใช้ในวงปี่พาทย์ไม้นวมแทนปี่อีกด้วย โดยบรรเลงเป็นพวกหน้า

๓. **ขลุ่ยอู้** เป็นขลุ่ยขนาดใหญ่เสียงต่ำกว่าขลุ่ยเพียงออสามเสียง ใช้ในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ซึ่งต้องการเครื่องดนตรีที่มีเสียงต่ำเป็นพื้น นอกจากนี้ในอดีตยังใช้ในวงมโหรีเครื่องใหญ่ ปัจจุบันไม่ได้ใช้เนื่องจากหาคนเป่าที่มีความชำนาญได้ยาก

ขลุ่ยอู้ของโบราณจะมีเจ็ดรู (รวมรูนิ้วค้ำ) แต่ในปัจจุบันมีผู้คิดทำเพิ่มขึ้นเป็นแปดรู โดยเพิ่มรูที่ใช้นิ้วก้อยล่างขึ้นอีกรูหนึ่ง ขลุ่ยอู้ปัจจุบันนี้หายากเนื่องจากต้องใช้ไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่ ปล้องยาว ซึ่งหาได้ยาก

๔. **ขลุ่ยเคียงออ** เป็นขลุ่ยที่มีเสียงสูงกว่าขลุ่ยเพียงออหนึ่งเสียง ซึ่งตรงกับเสียงปี่ใน ใช้ในวงปี่พาทย์ไม้นวมเป็นเครื่องนำแทนปี่ซึ่งอาจมีเสียงดังเกินไป ใช้เล่นเพลงตับต่าง ๆ แต่ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยได้รับความนิยมมากนัก

๕. **ขลุ่ยรองออ** เป็นขลุ่ยที่มีขนาดใหญ่กว่าและเสียงต่ำกว่าขลุ่ยเพียงออหนึ่งเสียง เสียงตรงกับเสียงปี่นอกต่ำ อาจใช้ในวงมโหรีแทนขลุ่ย

เพียงออในกรณีที่ต้องการเสียงต่ำกว่าธรรมดา ปัจจุบันนี้ไม่ได้นำมาใช้เนื่องจากขาดคนเป่าที่มีความชำนาญ

๖. **ขลุ่ยอื่น ๆ** ในระยะหลังในวงเครื่องสายได้นำเครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาเล่นร่วมด้วย เรียกว่าวงเครื่องสายผสม เช่น เปียนโน ออร์แกน จึงมีผู้คิดทำขลุ่ยให้เข้ากับเสียงดนตรีเหล่านี้

ทางของขลุ่ย

เป็นการยากที่จะอธิบายให้เข้าใจในเรื่องทางของขลุ่ย ผู้ศึกษาจะต้องปฏิบัติด้วยตนเองภายใต้การแนะนำของครู จึงจะมีความรู้สามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง

ขลุ่ยเพียงออเมื่อใช้บรรเลงภายในวง บางครั้งจะมีการโหยหวน โดยยึดเนื้อฆ้องเป็นหลักบางครั้งก็เป่าเก็บบ้าง ซึ่งเข้ามาใกล้ทางของระนาดหรือซอด้วง แต่การที่จะเป่าแหบโหยจนเสียงสูงมากเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะถ้าไม่ชำนาญพอเสียงจะเพี้ยนได้ง่าย และทำให้รกรุงรัง ฟังดูไม่ไพเราะ

สำหรับขลุ่ยหลิบนั้นเป็นเครื่องดนตรีพวกเครื่องนำ ในการบรรเลงต้องเป่าเก็บเป็นส่วนใหญ่ มีโหยหวนบ้าง แต่น้อยกว่าขลุ่ยเพียงออและสามารถเป่าเสียงสูงได้

ในการบรรเลงแต่ละประเภทนั้น ทางของขลุ่ยจะต่างกันออกไป เช่น ในวงเครื่องสายปี่ชวาก็เป่าอย่างหนึ่ง วงปี่พาทย์ไม้นวมก็เป่าอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้จะเป่าขลุ่ยให้ได้ดีจะต้องศึกษาอย่างถ่องแท้จากครูผู้รู้ ในปัจจุบันจะเห็นว่าผู้ที่เป่าขลุ่ยหรือปี่ส่วนมากจะบรรเลงในวงอะไร

หรือเครื่องดนตรีอะไรก็เป่าเป็นเครื่องดนตรีอย่างเดียวกันไปหมด ทำให้เสียงดนตรีด้อยคุณภาพลงไปมาก

ลมและเสียง

ลมที่ใช้บังคับเสียงมีต้นกำเนิดมาจากลมภายในทรวงอก โดยใช้ผ่านลำคอแล้วอาจจะใช้อวัยวะภายในปากบังคับลม เช่น ลิ้น กระพุ้งแก้ม เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวถึงลม เสียงควบคู่กันไปดังนี้

๑. **ลมปลายลิ้น** ใช้ปลายลิ้นบังคับลมให้เสียงขลุ่ยพริ้วแทนการพรมนิ้ว (การใช้นิ้วเปิดปิดสลับกันถี่ ๆ)

๒. **ลมปริบ** ใช้ปลายลิ้นบังคับลมประกอบกับการใช้นิ้วเพื่อให้เกิดเสียงพิสดาร ใช้สอดแทรกเพื่อให้การดำเนินทำนองเกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น

๓. **ลมโปรย** ใช้ลมและนิ้วบังคับทำให้เสียงขลุ่ยโรยจากหนักไปเบา หรือเบาไปหนัก ณ เสียงใดเสียงหนึ่ง

๔. **ลมแฝก** เป็นการรวมสองเสียงเข้าด้วยกัน เช่น ถ้าต้องการเสียง "มี" ก็เปิดนิ้วที่จะทำให้เกิดเสียง "ฟา" ด้วยเล็กน้อย แต่ลมที่เป่าจะต้องใช้น้อยกว่าเสียง มี ธรรมดา ทำให้เกิดความไพเราะมากขึ้น หรือการทำให้เกิดครึ่งเสียงนั่นเอง เสียงของขลุ่ยไทยแต่ละเสียงจะห่างกันหนึ่งเสียง บางเสียงของขลุ่ยผู้เป่าสามารถเป่าเสียงครึ่งได้ เช่นเดียวกับเสียงครึ่งของดนตรีสากล อาจใช้ในเพลงเดี่ยว หรือเพลงหมู่ ทำให้เกิดความไพเราะมากขึ้น

๕. **ลมโหยหวน** ใช้ลมและนิ้วบังคับทำให้เกิดเสียงต่อเนื่องระหว่างเสียง ๒ เสียง ทั่วไปนิยมทำเสียงคู่สาม–คู่ห้า อันเป็นคู่เสียงที่มีความกลมกลืนมากที่สุด ทำได้ทั้งจากต่ำไปหาสูงและจากสูงไปหาต่ำ จากต่ำไปหาสูงเรียกว่า "โหย" จากสูงไปหาต่ำเรียกว่า "หวน"

๖. **ลมกระพุ้งแก้ม** ใช้กระพุ้งแก้มบังคับลมเข้าไปในขลุ่ย ใช้ในตอนระบายลม

๗. **เสียงครั่น** เป็นการบังคับลมให้ออกมาเป็นช่วง ๆ ตามความถี่หรือห่างที่ต้องการทำให้เกิดเสียงคล้ายคลื่น สามารถทำได้ทุกเสียง ตามอารมณ์ของเพลง

๘. **เสียงเลี่ยน** เป็นการทำเสียงโดยใช้นิ้วต่างกัน แต่ให้เป็นเสียงเดียวซึ่งสามารถทำได้เกือบทุกเสียง ใช้เมื่อทำนองเพลงช่วงนั้นมีเสียงยาว ทำโดยเป่าเสียงจริงก่อน แล้วจึงเป่าเสียงเลี่ยน และกลับมาเป่าเสียงจริงเมื่อหมดจังหวะ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "**นิ้วควง**"

๙. **การชะงักลม** การบรรเลงเพลงบางช่วง ต้องมีการชะงักลม คือหยุดเล็กน้อยจะทำให้เกิดความไพเราะมากขึ้น

การระบายลม

ผู้ที่จะเป่าขลุ่ยให้ได้ดีจะต้องระบายลมให้ได้ การระบายลมจะทำให้เสียงขลุ่ยไม่ขาดหายไป โดยเฉพาะในเพลงเดี่ยวมีความสำคัญมาก เพราะทำนองเพลงบางช่วงต้องการลักษณะเสียงที่ต่อเนื่อง ในสมัยโบราณการสอนระบายลม จะให้ผู้ฝึกหัดเป่าก้านมะละกอ ซึ่งปลายด้านหนึ่งอยู่ในน้ำแล้วสังเกตฟองอากาศที่ผุดขึ้นมาให้สม่ำเสมอ ในการฝึกหัดนี้อาจฝึกจากอุปกรณ์

อย่างอื่นก็ได้เช่น หลอดกาแฟหรือขลุ่ยเลยก็ได้ แต่ต้องเลือกที่กินลมน้อย ๆ ก่อนเพื่อสะดวกในการระบายลม ได้แก่เสียงที่มีระดับต่ำ

การระบายลมทำได้ดังนี้คือ เมื่อเป่าขลุ่ยในระยะที่ลมในทรวงอกจะหมด ให้รีบพองกระพุ้งแก้มออกเพื่อเก็บลม แล้วใช้กระพุ้งแก้มบังคับลมส่วนนี้เข้าไปในขลุ่ยเหมือนกับการบ้วนน้ำออกจากปาก พร้อมกับหายใจเข้าทางจมูกโดยเร็ว ก็ทำให้มีลมหมุนเวียนอยู่ภายในร่างกายตลอดไป

การระบายลม การเลือกใช้ประเภทของลมและเสียงที่ถูกต้องในช่วงที่เหมาะสมของผู้เป่าขลุ่ย จะทำให้เสียงขลุ่ยไพเราะขึ้น

ขลุ่ยก็มีข้อเสียเหมือนดนตรีชนิดอื่น เนื่องจากขลุ่ยทำจากไม้ไผ่โดยธรรมชาติขนาดไม่เท่ากัน การทำขาดความประณีต ทำให้ขลุ่ยที่ทำออกมามีเสียงไม่เท่ากัน บางเลาสูงบางเลาต่ำ การนำมาใช้จึงต้องหาเลาที่มีเสียงเข้ากับระนาดหรือฆ้อง สำหรับขลุ่ยที่เพี้ยนนั้นถ้าเป็นน้อยอาจแก้ไขได้ โดยการตกแต่งขลุ่ย หรือใช้นิ้วและลมช่วยบังคับ แต่ทางที่ดีที่สุด คือ ควรเลือกขลุ่ยเลาที่ไม่เพี้ยนจะดีกว่า การแก้เสียงที่เพี้ยนในบางเสียง ถ้าตกแต่งมากเกินไปอาจทำให้เสียงอื่นเสียไปด้วย

การรักษาขลุ่ย

ขลุ่ยถ้าทิ้งไว้นาน ๆ จะแห้ง อาจจะหดตัวลง ทำให้เป่าเสียงไม่ใส การที่จะให้ขลุ่ยเสียงดี พระยาภูมีเสวินได้ให้คำแนะนำว่า ให้นำขลุ่ยแช่น้ำผึ้งให้ท่วมปากนกแก้ว น้ำผึ้งจะช่วยให้ขลุ่ยชุ่มอยู่เสมอและขยายตัว ไม่มีช่องที่ลมจะรั่วได้ หรืออีกวิธีหนึ่งทำโดย นำขลุ่ยไปแช่ในน้ำตาลสดหรือน้ำตาลเมาหลาย ๆ วัน จะทำให้เนื้อไม้อยู่ตัว มอดไม่รบกวน นอกจากนี้

ควรระวังด้านอื่น ๆ คืออย่าให้ถูกความร้อนนาน ๆ ไม่ควรเอาไม้หรือวัสดุอื่นแหย่เข้าไปในปากนกแก้ว เพราะอาจทำให้แง่ของดากภายในบิ่น เสียงจะเสียไปได้

ท่านั่ง การจับ ที่นั่ง

การเล่นเครื่องดนตรีของไทยทุกชนิด นักดนตรีต้องสำรวมกิริยามารยาท ปฏิบัติให้เรียบร้อยให้ความเคารพต่อครูบาอาจารย์ เครื่องดนตรี ผู้ฟัง ตลอดจนนักดนตรีด้วยกันเอง การนั่งเป่าขลุ่ยหรือปี่ ต้องนั่งตัวตรงเพื่อให้ลมเดินสะดวก ถ้านั่งกับพื้นควรนั่งพับเพียบ

การจับขลุ่ยหรือปี่นั้น แต่โบราณมาจะจับเอามือขวาอยู่ข้างบนมือซ้าย ซึ่งสันนิษฐานว่าคนส่วนใหญ่ถนัดการใช้มือขวามากกว่ามือซ้าย การเป่าขลุ่ยหรือปี่ มือที่อยู่ด้านบนจะใช้มากกว่ามือที่อยู่ด้านล่าง ในการจับจึงควรจับมือขวาอยู่ด้านบน แต่ถ้าถนัดมือซ้ายก็ไม่ผิดแต่อย่างใด แต่ก็ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ไว้บ้าง

สำหรับที่นั่งของขลุ่ยในการบรรเลงในวงนั้น ถ้าเป็นวงปี่พาทย์ไม้นวม ควรนั่งด้านขวาของฆ้องใหญ่ เพราะฆ้องใหญ่เป็นหลักของวง เครื่องดนตรีอื่นควรนั่งอยู่รอบ ๆ ถ้าเป็นวงอื่น เช่น วงเครื่องสาย ควรนั่งข้างซอด้วง วงมโหรีก็ควรนั่งข้างซอด้วงเช่นกัน แต่ถ้ามีขลุ่ยหลิบก็อาจแยกกันได้ โดยปกติไม่ควรนั่งข้างซออู้ เพราะซออู้เสียงดัง สีตบหน้าตบหลัง ที่นั่งของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดจะมีอิทธิพลต่อเสียงรวมที่ออกมามาก ถ้านั่งที่ไม่เหมาะสมเสียงดนตรีรวมจะไม่ดีเท่าที่ควร อีกประการหนึ่งการนั่งที่เป็นหลักแหล่งของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด จะทำให้ผู้ดูสามารถรู้ว่าที่ตรงนั้น

เป็นเครื่องดนตรีอะไร เพราะบางทีอยู่ไกลไม่สามารถมองเห็นเครื่องดนตรีที่เล่น

คุณครูเทียบ คงลายทอง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนักดนตรีไทยรุ่นหลัง ๆ นี้ว่า การจะเป็นนักดนตรีที่ดีจะต้องมีฝีมือและจรรยาประกอบกันไป นักดนตรีปัจจุบันนี้มีฝีมือสู้ในอดีตไม่ได้ต่างคนจะแข่งขันเอาความเก่งในการเล่น ไม่เอาความไพเราะ และส่วนมากยังขาดจรรยา ต่างวงมาพบกันเป็นต้องแสดงท่าเข้าหากันเสมอ เนื่องจากคิดว่าตัวเองเก่ง ต่อเพลงมาอย่างดีแล้ว ซึ่งนักดนตรีไทยเราไม่ควรคิดอย่างนั้นเลย เพราะแม้แต่คุณครูเทียบเอง ท่านยังกล่าวว่า **"ผมเองก็รู้ไม่หมด"** การศึกษาความรู้นั้นไม่มีใครที่จะรู้ได้สิ้นสุด ขอเพียงแต่ศึกษาอย่างถูกทางก็ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างอเนกอนันต์แล้ว.

บรรลือ พงศ์ศิร และ **ปีบ คงลายทอง**

ผู้บันทึก

ทำอย่างไรจึงจะเป่าปี่ดี

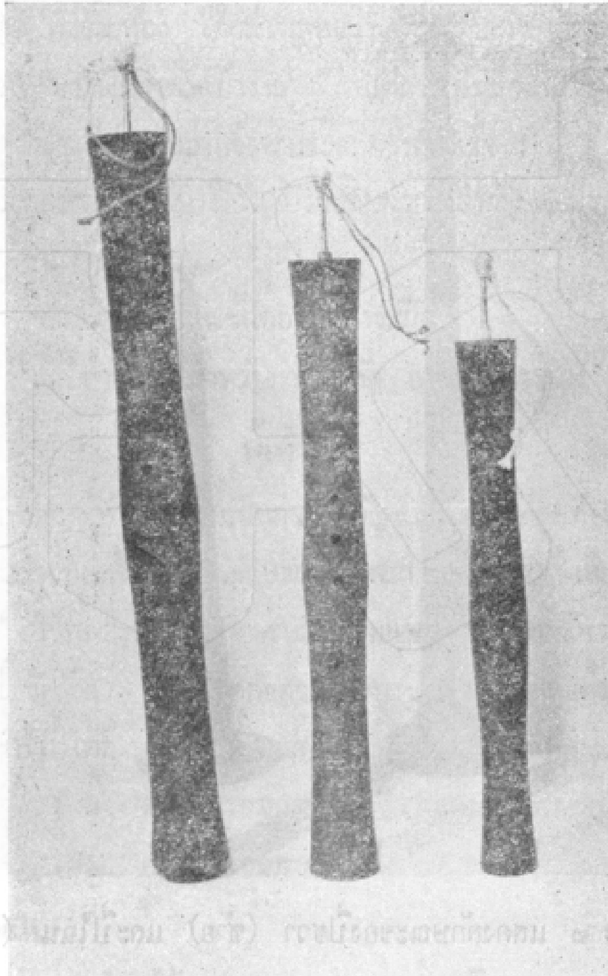
เมื่อกล่าวถึงคำถามที่ว่า "ทำอย่างไรจึงจะเป่าปี่ดี" นับเป็นคำถามที่อยู่ในความรู้สึกของบรรดานักเลงปี่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เริ่มฝึกหัดหรือผู้ที่ฝึกหัดจนเป่าปี่ได้แล้ว และดูเหมือนว่าเป็นคำถามที่น่าจะหาคำตอบได้ไม่ยาก แต่ความเป็นจริงแล้ว ผู้ที่จะสามารถตอบคำถามที่เข้าใจได้ดีนั้นหาได้ไม่ง่ายเลย ผู้หนึ่งที่สามารถตอบคำถามนี้ได้โดยไม่ยากก็คือ คุณครูเทียบ คงลายทอง และนี่ก็คือที่มาของข้อเขียนที่ท่านจะได้อ่านต่อไป ซึ่งผู้เขียนขอยืนยันว่ารายละเอียดที่จะกล่าวทั้งหมดล้วนเป็นแนวทางที่คุณครูเทียบ คงลายทอง ได้จัดระเบียบวางไว้เป็นอย่างดีและผ่านการทดลองแล้วทั้งสิ้น หากการเขียนครั้งนี้สามารถให้ประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน อันเป็นผลทำให้มรดกความรู้ล้ำค่านี้ยังคงอยู่สืบต่อไป ผู้เขียนขอกราบอุทิศให้แก่ คุณครูเทียบ คงลายทอง ผู้เป็นเหมือนดวงประทีปแห่งวงการดนตรีไทย

ปี่ไทยมีหลายชนิด ได้แก่ ปี่ใน ปี่นอก ปี่กลาง ปี่นอกต่ำ ปี่ชวา ปี่มอญและปี่ไฉน แต่ละชนิดมีที่ใช้ต่างกัน วิธีการเป่าและขั้นตอนในการฝึกหัดก็แตกต่างกันไปด้วย

๑. ปี่ใน ใช้บรรเลงในทางใน
๒. ปี่กลาง ใช้บรรเลงในทางกลาง
๓. ปี่นอกต่ำ ใช้บรรเลงในทางนอก
๔. ปี่นอก ใช้บรรเลงในทางนอก
๕. ปี่ชวา ใช้บรรเลงในทางชวา
๖. ปี่มอญ ใช้บรรเลงในทางเพียงออ
๗. ปี่ไฉน ใช้บรรเลงในทางเพียงออ (เฉพาะในพระราชพิธี)

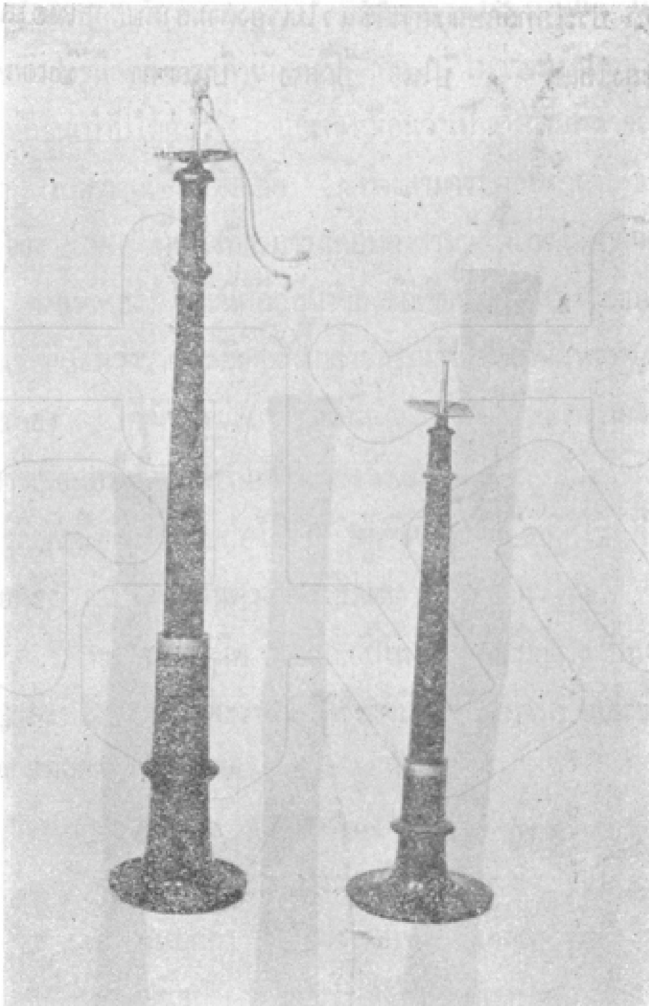
ปี่ทั้ง ๗ ชนิดนี้ เมื่อจัดให้เข้าหมวดหมู่ตามลักษณะและวิธีการเป่าแล้ว จะแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ประเภทลักษณะการใช้นิ้วไม่เรียงตามลำดับ เมื่อไล่เรียงเสียงทั้งขึ้นและลงได้แก่ ปี่ใน ปี่กลาง ปี่นอกต่ำ ปี่นอก

ภาพที่ ๑ จากซ้ายไปขวา แสดงลักษณะของปี่ใน ปี่นอกต่ำ และปี่นอก

๒. ประเภทลักษณะการใช้นิ้วเรียงตามลำดับ เมื่อไล่เรียงเสียงขึ้นและลงได้แก่ ปี่มอญ ปี่ชวา ปี่ไฉน

ภาพ ๒ แสดงลักษณะของปี่ชวา (ซ้าย) และปี่ไฉน (ขวา)

เมื่อพิจารณาปี่ตามลักษณะวิธีใช้ดังกล่าวแล้วข้างต้น จะพบว่าแต่ละชนิดมีวิธีเป่าและที่ใช้แตกต่างกัน และหากจะเรียนให้ถึงขั้นแตกฉานเป็นรายชนิดไป ก็จะต้องใช้เวลามากสำหรับการฝึก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรมวิธีและขั้นตอนในการฝึกและการศึกษาแต่ละคน

ครูเทียบ คงลายทอง ได้กล่าวเสมอว่า ผู้ที่เป่าปี่เก่ง กับเป่าปี่ดีนั้นไม่เหมือนกัน การเป่าปี่เก่งนั้นเป่าง่าย แต่การเป่าปี่ดีนั้นต้องใช้ความพยายามในการศึกษาและฝึกฝนมากจึงจะประสบความสำเร็จ

องค์ประกอบของการเป่าปี่นั้น ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๓ ประการ คือ

ก. ผู้เป่าปี่

ข. วิชาการและขั้นตอนในการเรียนรู้

ค. เครื่องมือสำหรับการฝึกหัด และการบรรเลง

ก. ผู้เป่าปี่

บุคคลที่ทำหน้าที่เป่าปี่นับเป็นส่วนสำคัญ และจำเป็นที่สุดที่จะต้องได้รับการวางรูปแบบอันก่อให้เกิดคุณลักษณะที่ดีและถูกต้อง เสียงดนตรีจากเครื่องเป่า เป็นศิลปะที่เกิดจากอารมณ์ของมนุษย์ อาจเรียกได้ว่าเสียงปี่เป็นเสียงดนตรีชนิดเดียว ที่ต้องอาศัยความสมบูรณ์แบบของมนุษย์มากที่สุดก็ว่าได้ ผู้ที่จะเป่าปี่ได้ดี จะต้องมีความพร้อมสองอย่างด้วยกันคือ

๑. ความพร้อมภายใน

๒. ความพร้อมภายนอก

ความพร้อมภายใน

ความพร้อมภายใน ได้แก่ความอดทน ความละเอียดรอบคอบ ความเป็นผู้มีเหตุผล ความเป็นผู้มีสมาธิดี ความสามารถในการตัดสินใจ ทักษะ

ในการใช้ลิ้นปี่และลิ้นของตนเอง ความสามารถในการใช้นิ้วมือ รวมทั้งการใช้อวัยวะในการหายใจ ให้เกิดลมเข้าออกอย่างราบเรียบสม่ำเสมอ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นของสำคัญที่ผู้เรียนเป่าปี่จะต้องฝึกหัดและศึกษาให้เป็นกิจวัตร จนเกิดความชำนาญ ล้วนแล้วแต่เป็นหัวใจสำหรับผู้ที่จะเป่าปี่ให้ดีได้ และเป็นรากฐานสำคัญที่จะรองรับความพร้อมภายนอก ให้ปรากฏแก่สังคมหรือผู้ฟังเพลง จำเป็นที่จะต้องได้รับคำแนะนำที่ถูกต้องจากครูผู้สอน ไม่ใช่ด้วยการลักจำหรือคิดเอาเอง ความพร้อมภายในเหล่านี้ มีขั้นตอนที่สลับซับซ้อนและบางทีดูเหมือนสับสน ความสับสนนี้จะมากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้เป่าปี่ อีกประการหนึ่งด้วย

ความพร้อมภายนอก

ความพร้อมภายนอกในที่นี้หมายถึง การศึกษาหาความรู้จากครูประสบการณ์ ตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้ในการบรรเลง แยกได้เป็น ๒ ส่วนคือ

๑. ความรู้

๒. วัสดุอุปกรณ์

ความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการศึกษา ซึ่งจะได้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม

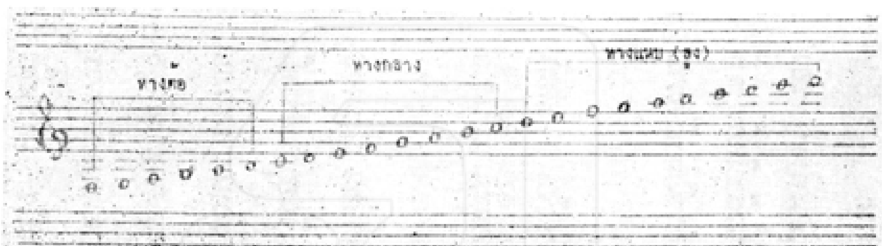
การศึกษาจากตัวครูผู้สอนโดยตรง นับเป็นความจำเป็นสำหรับการเรียนวิชาการทางด้านศิลปะมาก และควรได้รับการสอนจากผู้ที่มีความรอบรู้และชำนาญโดยเฉพาะ จะทำให้การเรียนได้ผลดียิ่งขึ้น เพราะธรรมชาติและความพร้อมของแต่ละบุคคลไม่เท่ากัน หากเกิดการผิดพลาดในขั้นวางพื้นฐานแล้ว การศึกษาในขั้นต่อไปก็จะประสบกับปัญหาได้ การเรียนจากตัวครูผู้สอนโดยตรงนี้ จะได้รับการตรวจและแก้ไขให้เกิดความสมดุลย์กัน

ระหว่างศิลปะกับธรรมชาติของแต่ละบุคคล ทั้งยังได้รับประสบการณ์ตรงจากผู้สอนในทุก ๆ ด้านด้วย เช่นด้านการแสดงออก วิธีแก้ปัญหา และการสร้างสรรค์ โดยเฉพาะสิ่งที่ควรและไม่ควรมากน้อยอย่างไรด้วย

ปี่ เป็นเครื่องดนตรีที่ต้องอาศัยความพร้อมจากอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายเข้าช่วย จึงจะเกิดเป็นเสียงได้ ซึ่งต่างกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เครื่องเป่า นอกจากนี้ผู้ที่จะเป่าปี่ได้ดี จะต้องทำการฝึกจนมีความชำนาญ และใช้ระยะเวลาในการฝึกฝนมาก

ในทางตรงกันข้าม ถึงแม้ผู้เป่าปี่จะมีความชำนาญเพียงใด แต่ถ้าคุณภาพของปี่ที่เป่าดีไม่เพียงพอ สัดส่วนไม่ถูกต้อง ก็ไม่สามารถจะบันดาลให้เป็นเสียงปี่ที่ไพเราะน่าฟัง และถูกต้องขึ้นมาได้

สรุปแล้ว ปี่เป็นเครื่องดนตรีที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ประกอบด้วยความพร้อมภายในและภายนอก ซึ่งความพร้อมภายในขึ้นอยู่กับความมีศรัทธา ความตั้งใจจริงและความอุตสาหะที่แน่วแน่ ส่วนความพร้อมภายนอกก็คือ ความเคารพในคำสั่งสอนของครู ปฏิบัติตามแนวทางอันถูกต้องและดีงามที่ครูมอบให้ ซึ่งในที่นี้จะยังไม่กล่าวถึงรายละเอียดเรื่องการบังคับลมอย่างไร การใช้ลิ้นอย่างไร ลักษณะการใช้ลมอย่างไร เพราะสิ่งเหล่านี้ต้องได้รับการแนะนำจากครูโดยตรง จะขอกล่าวในเรื่องวิธีปิดเปิดนิ้วที่ถูกต้องในทุก ๆ เสียงจากต่ำไปหาสูง จากสูงไปหาต่ำ ซึ่งมีความจำเป็นที่ผู้จะเป่าปี่ได้ดี จะต้องใช้นิ้วต่าง ๆ ได้ถูกต้อง (ดูภาพหน้าต่อไป)

ภาพที่ ๓ ระดับเสียงทั้งหมดที่สามารถจะเป่าได้ด้วยปี่ในนั้น มีอยู่ด้วยกัน ๒๔ เสียง

ภาพที่ 4 แสดงการปิดเปิดนิ้วของปี่ในเทียบกับโน้ตสากล

เร มี ฟา ซอล ลา ที โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด เร มี ฟา ซอล ลา ที โด เร มี ฟา

● ปิดนิ้ว
○ เปิดนิ้ว

ข. วิชาการและขั้นตอนในการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ผู้เรียนปี่ควรปฏิบัติ มีลำดับการเรียนดังต่อไปนี้ :–

เสียงของปี่ในทั้ง ๒๔ เสียงนี้ สามารถแบ่งเป็นกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม โดยเรียงเป็นช่วงดังนี้

ช่วงที่ ๑ ตั้งแต่เสียงที่ ๑–๖ เรียกว่าเสียง "ต่อ" หรือทางต่อ หมายถึงเสียงช่วงที่ต่ำลงไปถึงเสียงต่ำที่สุด

ช่วงที่ ๒ ตั้งแต่เสียงที่ ๗–๑๕ เรียกว่าเสียง "กลาง" หรือทางกลาง หมายถึงเสียงที่อยู่ตรงกลาง ไม่สูงและต่ำ เป็นเสียงที่ใช้มากที่สุดในการดำเนินทำนอง

ช่วงที่ ๓ ตั้งแต่เสียงที่ ๑๕–๒๔ เรียกว่าเสียง "แหบ" หรือทางแหบ หมายถึงเสียงที่มีระดับตั้งแต่สูงไปถึงสูงที่สุด

ขั้นตอนที่ผู้เรียนรู้ควรปฏิบัติ มีลำดับดังนี้ :–

๑. การครอบและจับมือ

๒. รับคำแนะนำในการปฏิบัติตนในการเรียน

๓. หัดเป่าเสียงต่าง ๆ เบื้องต้น

๔. หัดระบายลม

๕. ฝึกหัดเป่าเพลงเต่ากินผักบุ้ง ๒ ชั้น และ ๓ ชั้น

เมื่อผ่านการฝึกทั้ง ๕ ขั้นนี้แล้ว ต่อไปจะศึกษาเพลงชนิดใดอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ ของครูผู้สอน ว่าจะเห็นสมควรอย่างไร และพิจารณาความสามารถของแต่ละคน ว่ามีความพร้อมแค่ไหน

๑. **การครอบและจับมือ** ในวงการดุริยางคศิลป์ ถือว่าเป็นพิธีการที่ผู้จะเรียนวิชาศิลปะทุกคนจะต้องถือปฏิบัติ เพื่อเป็นการคารวะ และรับการประสาทพรจากครูบาอาจารย์ ให้เกิดเป็นสิริมงคลแก่ตัวของผู้เรียน กับทั้ง

ยังเป็นผลทางด้านจิตใจ ให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแก่ศิษย์ ให้เกิดความมั่นใจและแน่วแน่ที่จะเรียน และศึกษาวิชาการให้บรรลุผลสำเร็จ ในวงการดุริยางคศิลป์ นิยมกระทำพิธีนี้ในวันไหว้ครู คือวันพฤหัสบดี เพราะถือว่าเป็นวันที่เป็นสิริมงคล โดยผู้เรียนต้องเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน ขันล้างหน้า ผ้าขาว และเงินกำนน นำไปมอบแก่ครูผู้ทำพิธีให้ทำพิธีครอบและจับมือ หลังจากเสร็จพิธีแล้ว ก็จะเริ่มลงมือเรียนได้

๒. **รับคำแนะนำในการปฏิบัติตนในการเรียน** ก่อนที่จะเริ่มเรียน ครูจะแนะนำให้การอบรม วิธีการประพฤติปฏิบัติตนของศิษย์ที่จะพึงกระทำต่อครูผู้สอน เช่น ความนอบน้อมที่ศิษย์พึงมีต่อครู การเตรียมเครื่องมือก่อนเริ่มทำการฝึก การควบคุมอารมณ์ การเป็นคนสุภาพอ่อนโยนสมกับเป็นผู้มีความรู้ติดตัว ไม่ควรดื่มสุราและเครื่องดองของเมา การรู้จักยอมรับความสามารถของผู้อื่น การใช้ความรู้ความสามารถไปในทางที่ถูกที่ควร ไม่อวดอ้างหรือยกตนข่มท่าน มีใจเป็นนักกีฬา ตลอดจนหลักและวิธีการฝึกฝนต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้เป็นศิลปินทุกคน จะช่วยส่งเสริมให้ศิลปินผู้นั้นเป็นเลิศทั้งด้านฝีมือ และความประพฤติ

๓. **หัดเป่าเสียงต่าง ๆ เบื้องต้น** เมื่อได้รับการแนะนำจากครูจนเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว จึงเริ่มหัดเป่าเสียงเบื้องต้น ในการฝึกทุกครั้งครูไม่ควรให้ผู้เรียนฝึกตามสบาย ควรปฏิบัติให้ตรงตามลักษณะที่ถูกต้อง เช่น การนั่งพับเพียบ ตั้งลำตัวตรง คอตรง แขนไม่กาง หน้าตรงไม่ก้มหน้า และแหงนหน้าเกินไป เป็นต้น (ดูรูป)

ท่านั่งเป่าปี่ด้านตรง แสดงแบบโดย

บุญช่วย โสวัตร

ท่านั่งเป่าปี่ด้านข้าง ขวา–ซ้าย และการจับเลาปี่

เสียงของปี่ใน

แต่โบราณมา เราไม่มีโน้ตสำหรับบันทึกเสียงของปี่ ครูผู้สอนได้กำหนดเสียงต่าง ๆ ของปี่ไว้ดังต่อไปนี้ คือ ตือ ซอ แซ ซือออ ๆ ตอ แต ซือ อื้อ แต่ ตอล็อด และ ต่อย

ในการฝึกหัดเป่าปี่เบื้องต้นจะต้องฝึกเป่าเสียงดังกล่าวแล้วข้างต้น ให้ได้เสียงชัดเจนที่สุด แบบฝึกหัดเป่าเสียงปี่เบื้องต้น กำหนดไว้ให้ฝึกเป่าตามลำดับดังหัวข้อต่อไปนี้

๑. ตือ คือ เสียงเร

๒. ซอ คือ เสียงเร (เสียงเดียวกับหมายเลข ๑ แต่นิ้วต่างกัน)

๓. แซ คือ เสียงมี

๔. ซือออๆ คือ เสียงซอล–มี

๕. ตอ คือ เสียงลา

๖. แต คือ เสียงซี

๗. อือ คือ เสียงเรบน (แหบ)

๘. อื้อ คือ เสียงมีบน (แหบ)

๙. อือ คือ เสียงเรบน (แหบ) เหมือนกับหมายเลข ๗

๑๐. ตอ คือ เสียงลา (เหมือนกับหมายเลข ๕)

๑๑. ตือ คือ เสียงซอล (แต่เป็นเสียงบนที่ใช้การบังคับนิ้วเช่นเดียวกับเสียงตือ–เร แต่ใช้ลมคันต่างกัน)

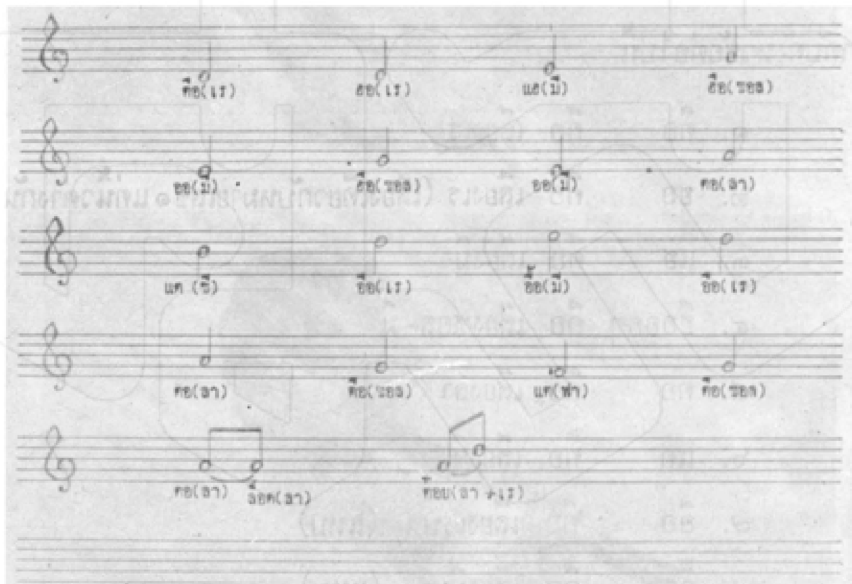
๑๒. แต่ คือ เสียงฟา

๑๓. ตือ คือ เสียงซอล (เหมือนหมายเลข ๑๑)

๑๔. ตอล๊อด คือ เสียงลา–ลา แต่ต่างกันกันเนื่องจากการบังคับลิ้นเป่

๑๕. ต่อย คือ เสียงลา–เร

(โปรดดูภาพที่ ๕ เพื่อประกอบความเข้าใจ)

ภาพที่ ๕ แสดงระดับเสียงปี่ในสำหรับการฝึกหัดเป่าเบื้องต้น เทียบกับโน้ตสากล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ในการใช้นิ้ว เพื่อทำให้เกิดเสียงต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว โปรดพิจารณาภาพ ดังต่อไปนี้ ซึ่งแสดงแบบโดยปี๊บ คงลายทอง

ภาพที่ ๑๒ เสียง อื้อ (มี บน)

ภาพที่ ๑๓ เสียง อื้อ (เร บน)

ภาพที่ ๑๐ เสียง แต (ซี)

ภาพที่ ๑๑ .เสียง อื้อ (เร บน)

ภาพที่ ๘ เสียง แฮ (มี)
ซือ ออ (ซอล–มี)

ภาพที่ ๙ เสียง ตอ (ลา)

ภาพที่ ๖ เสียง ตือ (เร)

ภาพที่ ๗ เสียง ขอ (เร)

ภาพที่ ๑๔ เสียง ตอ (ลา)

ภาพที่ ๑๕ เสียง ตือ (ซอล)

ภาพที่ ๑๖ เสียง แต่ (ฟา)

ภาพที่ ๑๗ เสียง ตือ (ซอล)

ภาพที่ ๑๘ เสียง ตอล็อด (ลา+ลา)

ภาพที่ ๑๙ เสียง ต่อย (ลา+เร)
และต้องมีการปิดเปิดนิ้วชี้บนผสมกัน

เสียงและนิ้วเบื้องต้นนี้ ผู้ที่ประสงค์จะเป่าปี่ดี จะต้องฝึกจนเกิดความชัดเจน แล้วจึงเรียนในขั้นต่อ ๆ ไป ควรฝึกระบายลมไปด้วย เสียงที่ระบายลมได้ง่ายที่สุด คือเสียงที่ ๔ และเสียงที่ ๗ ๘ ๙ เมื่อหัดระบายลมตามเสียงเหล่านี้ได้แล้ว จึงค่อยหัดระบายลมตามนิ้วและเสียงอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งจะต้องสามารถระบายลมได้ในทุก ๆ เสียง เมื่อผ่านการฝึกดังกล่าวได้แล้ว จึงเริ่มเรียนการเป่าเพลงที่เป็นทำนองต่อไป

เพลงที่โบราณาจารย์นิยมนำมาเป็นบทฝึกหัด ได้แก่เพลงที่มีลักษณะดำเนินทำนองง่าย ๆ เป็นที่รู้จักกันทั่วไป เช่น เพลงโล้ ๒ ชั้น และเพลงเต่ากินผักบุ้ง ๒ ชั้น โดยประดิษฐ์ทางให้มีลักษณะเป็นเสียงยาว และสั้นสลับกันเป็นช่วง ๆ (เสียงสั้น ๆ นิยมเรียกกันว่า "เก็บ" เพื่อให้ผู้ฝึกหัดใหม่ได้มีโอกาสเป่าเก็บ ตอดลิ้น ระบายลม และเป่าเสียงให้นิ่ง) เพื่อให้เกิดความชำนาญในการใช้ลม นิ้ว ลิ้นปี่ และลิ้นของผู้เป่าเองให้สัมพันธ์กัน

๔. หัดระบายลม การระบายลมเป็นลักษณะการเป่าปี่อย่างหนึ่งที่มีขบวนการ เป็นขั้นตอน จนสามารถสับเปลี่ยนลมได้ตลอดเวลา โดยลมที่เป่าออกไปไม่ขาดช่วงเลย เริ่มตั้งแต่

๑. เป่าลมตรงจากปอดของตนเอง ออกแรงเป่าประมาณครึ่งหนึ่ง

๒. นำลมที่เหลืออีกครึ่งหนึ่ง มาเก็บไว้ที่กระพุ้งแก้ม

๓. พองแก้มของตนเองออกรับ

๔. ปิดช่องทางเดินลมที่เชื่อมต่อจากคอด้านใน ลิ้นสำหรับปิดเปิดนี้จะมีอันเดียว เมื่อปิดช่องระหว่างปากไปสู่หลอดลมเข้าสู่ปอดแล้ว ช่องลมจากจมูกเข้าสู่หลอดลมก็จะเปิด ให้หายเข้าสู่ปอดทางด้านนั้น

๕. เบ่งกล้ามเนื้อที่กระพุ้งแก้ม ดันลมในปากออกไป (ช่องที่ลมออกแรงมากต้องทำให้เป็นช่องแคบ ๆ)

๖. ในขณะที่แก้มเริ่มดันลมออก ให้เริ่มหายใจเข้าทางจมูก

๗. เมื่อหายใจ สูดลมเข้าปอดได้แล้ว ก็ปล่อยออกสู่ช่องเสริมลมในปากที่กำลังจะหมด โดยเริ่มนำขั้นที่ ๑ มาใช้ใหม่ให้ต่อเนื่องกันไปเป็นลำดับ ถ้าปฏิบัติดังนี้ ก็จะสามารถมีลมเป่าออกทางช่องปากได้ตลอดเวลา ซึ่งเรียกวิธีการเหล่านี้ว่า "วิธีระบายลม"

สิ่งที่ควรระวัง คือ ต้องหายใจเข้าปอดด้วยความรวดเร็ว ก่อนที่ลมในกระพุ้งแก้มจะหมดลง เพราะถ้าหากหายใจเข้าภายหลังลมในกระพุ้งแก้มหมด จะทำให้ลมที่เป่าออกจากปากขาดตอนลง การระบายลมนี้ ผู้เป่าปี่ทุกคนจะต้องฝึกจนชำนาญ จนระบายลมได้ทุกเสียง และแยกการระบายลมออกจากการดำเนินทำนองของเพลงได้ (ขณะระบายลม การดำเนินทำนองเพลงจะต้องไม่หยุดชะงัก)

๕. ฝึกหัดเป่าเพลงเต่ากินผักบุ้ง ๒ ชั้น และ ๓ ชั้น

สำหรับเพลงแรกในการฝึกหัดนั้น คุณครูเทียบ คงลายทอง กำหนดให้ผู้เริ่มหัดเป่าปี่ทุกคน เริ่มฝึกด้วยเพลงเต่ากินผักบุ้งก่อน เพราะเพลงนี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้อย่างกว้างขวางได้ดีกว่าเพลงอื่น ๆ จากเหตุผลดังนี้

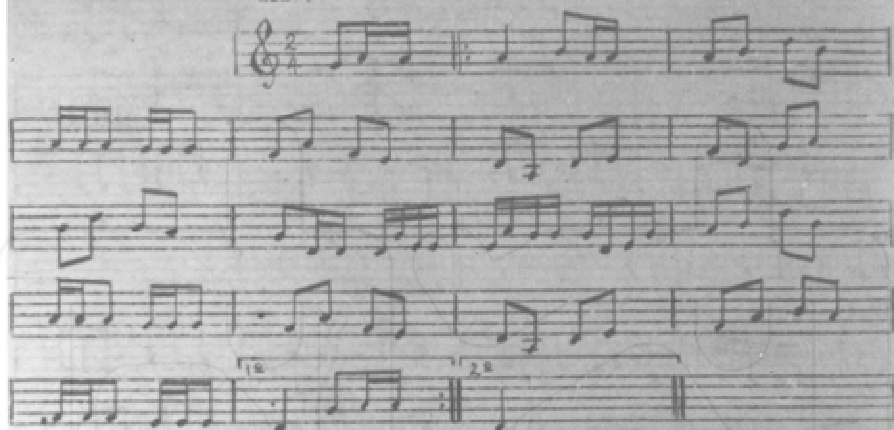
๑. เพลงเต่ากินผักบุ้ง เป็นเพลงที่ฝึกหัดการแจกนิ้วได้กว้างขวางทั้งเสียงแหบเสียงตรง และเสียงต่อ

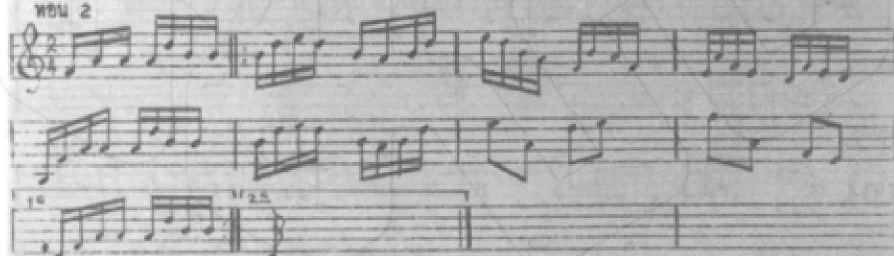
๒. ประดิษฐ์ทำนองให้มีเสียงสั้น และยาวได้ง่าย

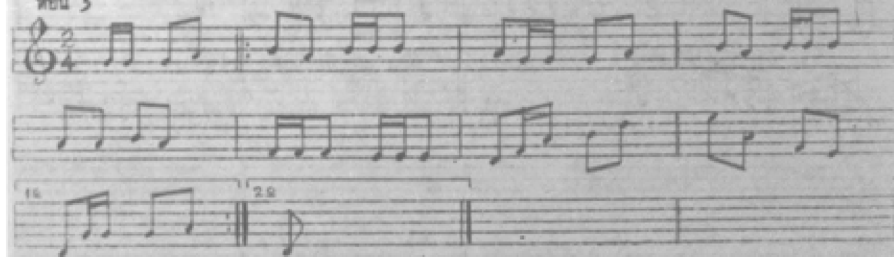
๓. เพลงนี้มี ๓ ท่อน แต่ละท่อนมีความยาวไม่มาก ทำให้สะดวกในการจดจำ

๔. เพลงเต่ากินผักบุ้ง สามารถเปลี่ยนระดับเสียงจากเสียงในเป็นเสียงนอกได้ง่าย โดยฝึกให้ผู้เป่าได้รู้จักการใช้นิ้วและดำเนินทำนองเป็นอีกแบบหนึ่ง เพราะเมื่อเปลี่ยนระดับเสียงการดำเนินทำนองที่เคยสะดวกในทางในจะเกิดอุปสรรค ผู้สอนจะหาทางแก้อุปสรรคเหล่านั้นให้ผู้เรียนได้เห็นและปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เพื่อเป็นแนวทางนำไปใช้ในโอกาสต่อไป หากการดำเนินทำนองของตนในเพลงอื่น ๆ เกิดอุปสรรคก็จะช่วยตัวเองได้.

เพลงเต่ากินผักบุ้ง

ภาพที่ ๒๐

เที่ยวกลับ

ท่อน 1

ท่อน 2

ท่อน 3

ภาพที่ ๒๑

ค. เครื่องมือสำหรับการฝึกหัด และการบรรเลง

อุปกรณ์สำคัญ คือ เลาปี่ และลิ้นปี่ สำหรับเลาปี่นั้นตามปกติทำด้วยไม้แก่น เช่น ไม้ชิงชัน ไม้พะยุงและงาช้าง เป็นต้น ผู้เรียนเป่าปี่จะต้องรู้จักชื่อส่วนต่าง ๆ ของปี่ อันเป็นศัพท์เฉพาะ เลาปี่นั้นมักจะทำมาสำเร็จรูปแล้ว ส่วนลิ้นปี่นั้นเป็นอุปกรณ์สำคัญยิ่ง ที่ผู้เรียนเป่าปี่จะต้องรู้จักสร้างขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องใช้วิธีเรียนรู้ด้วยการฝึกหัดเป็นเวลานานพอสมควร

วิธีสร้างลิ้นปี่

ลิ้นปี่เป็นอุปกรณ์ชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน ได้แก่

๑. กำพวด (ทำด้วยโลหะ เชื่อมหรือบัดกรีให้เป็นหลอด)

๒. ใบตาล

๓. เชือกผูกลิ้นปี่

ส่วนประกอบทั้ง ๓ นี้ จะต้องมีคุณภาพดี สัดส่วนถูกต้อง ประกอบกับเลาปี่ที่มีคุณภาพ (ปี่ใน) และผู้เป่าที่มีความสามารถ จึงจะสามารถบันดาลให้เป็นเสียงทั้ง ๒๔ เสียงได้

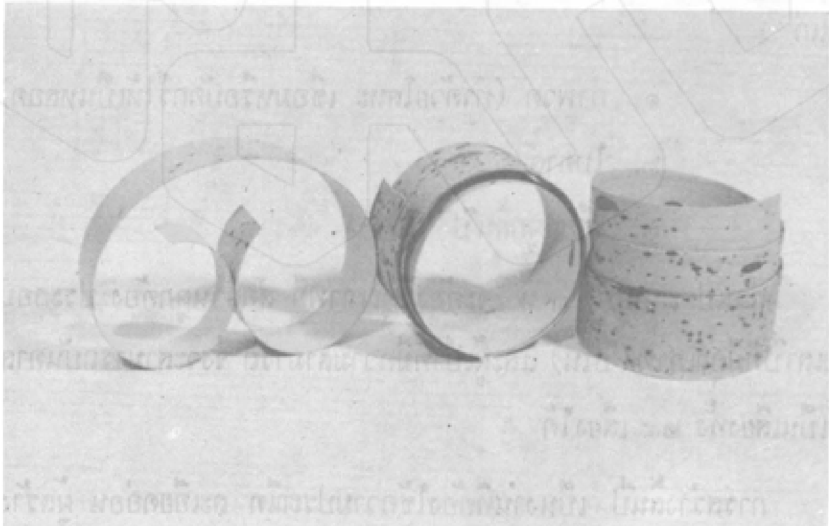
การสร้างลิ้นปี่ เป็นงานที่ต้องใช้ความประณีต ละเอียดอ่อน ผู้สร้างจะต้องมีความรู้ความสามารถ พิจารณาส่วนประกอบทั้ง ๓ ได้ว่ามีคุณภาพดีพอที่จะนำไปใช้ได้หรือไม่ เช่นความหนา บาง กว้าง แคบ สั้น ยาวของ

กำพวด ความอ่อนแก่ของใบตาล ความเล็ก ใหญ่ อ่อน และแข็งของเชือก สิ่งเหล่านี้จะต้องได้ขนาดพอเหมาะทั้งสิ้น (ซึ่งสิ่งที่กล่าวมานี้ควรได้รับการแนะนำจากครูโดยเฉพาะ

ขั้นตอนของการตัดลิ้นปี่ เริ่มตั้งแต่การเตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้ในการสร้าง หรือตัดลิ้นปี่ (ลิ้นปี่ใน) สิ่งที่ต้องจัดเตรียมคือ

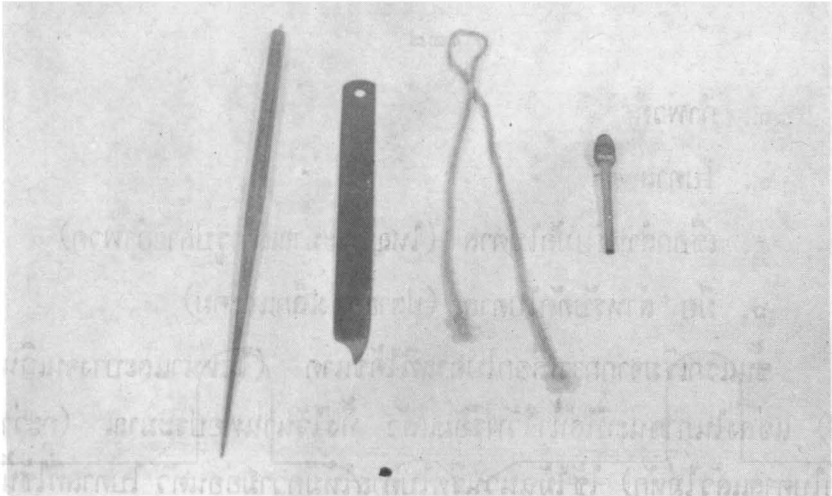
๑. แก้ว หรือขันสำหรับใส่น้ำ

๒. ไม้ฉนวน สำหรับใช้เป็นแกน ช่วยไม่ให้ใบตาลช้ำ และไม่ให้กำพวดยุบหรือชำรุด ทำด้วยไม้ เหลาให้เรียวจากใหญ่ไปหาเล็ก)

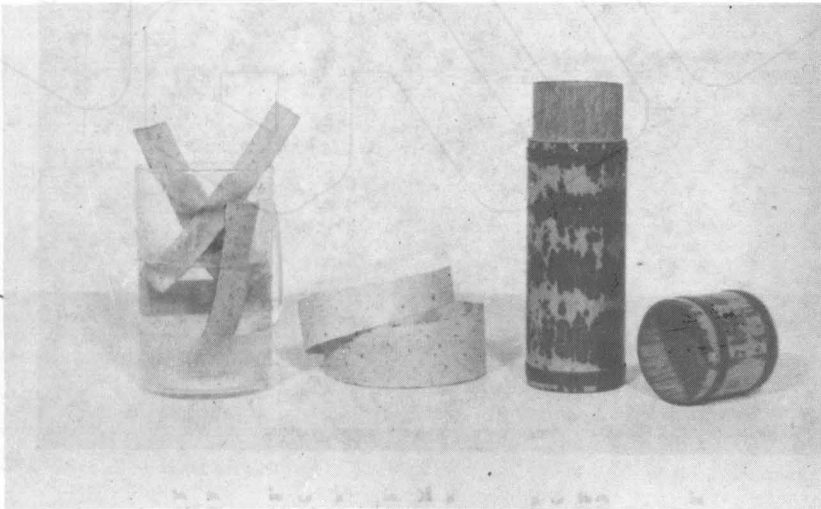

ภาพที่ ๒๒ ใบตาลที่ใช้ทำลิ้นปี่

อุปกรณ์การทำลิ้นปี่

ภาพที่ ๒๓ เครื่องมือทำลิ้นปี่ จากซ้ายไปขวา ไม้ฉนวน มีดตัดลิ้นปี่ เชือกผูกลิ้นปี่ และกำพวด

ภาพที่ ๒๔ เครื่องมือทำลิ้นปี่ จากซ้ายไปขวา แก้วน้ำแช่ใบตาล ใบตาล และกลักใส่ลิ้นปี่

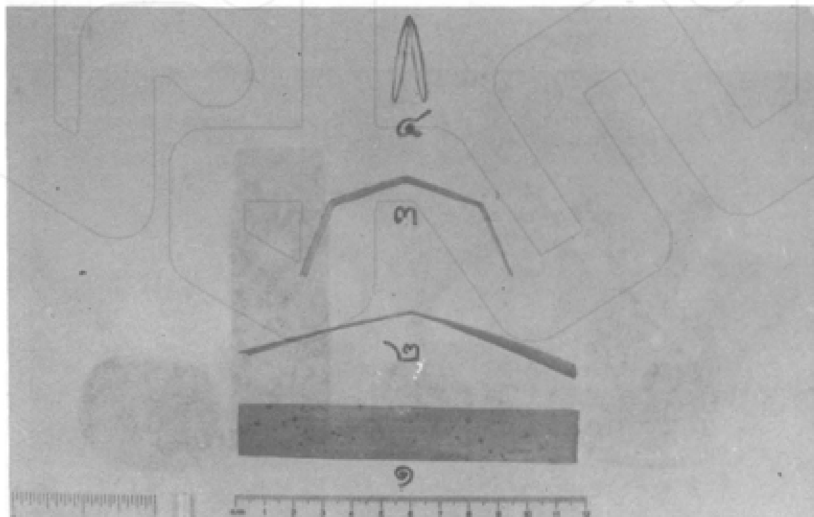
๓. กำพวด

๔. ใบตาล

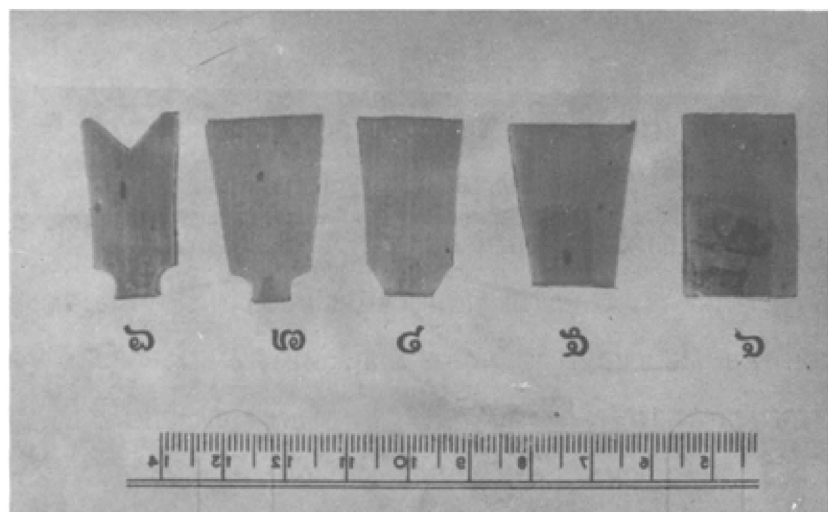
๕. เชือกสำหรับมัดใบตาล (ใหญ่ประมาณเท่ารูปลายกำพวด)

๖. มีด สำหรับตัดใบตาล (ปลายต้องเล็กและคม)

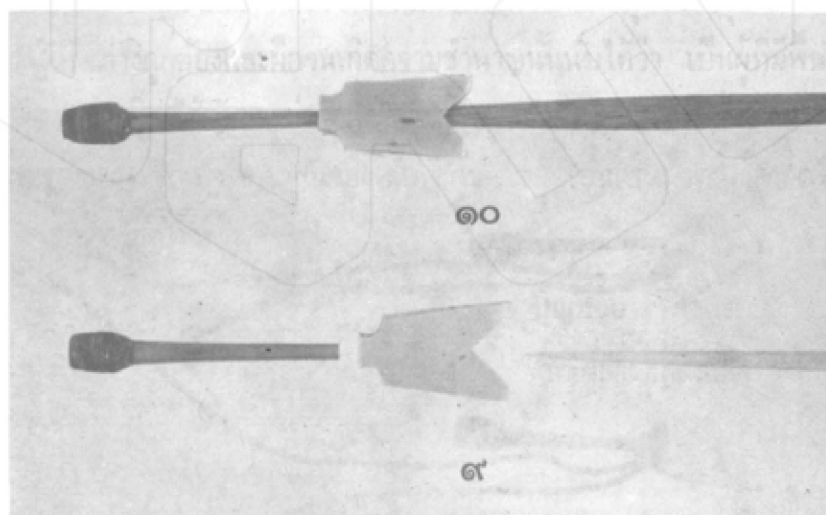
ขั้นแรกเริ่มจากการเลือกใบตาลที่ได้ขนาด (ไม่หนาและบางจนเกินไป) แช่ลงในภาชนะที่ใส่น้ำไว้พร้อมแล้ว ทิ้งไว้นานพอประมาณ (กะว่าพับใบตาลแล้วไม่หัก) ใช้ไม้ฉนวนรีดใบตาลให้มีความอ่อนตัว ใบตาลที่ใช้นี้มีความกว้างประมาณ ๒.๕ ซ.ม. และยาวประมาณ ๑๒ ซ.ม. พับเป็น ๔ ส่วนเท่า ๆ กัน ดำเนินตามลำดับดังปรากฏในภาพที่ ๒๕ และ ๒๖

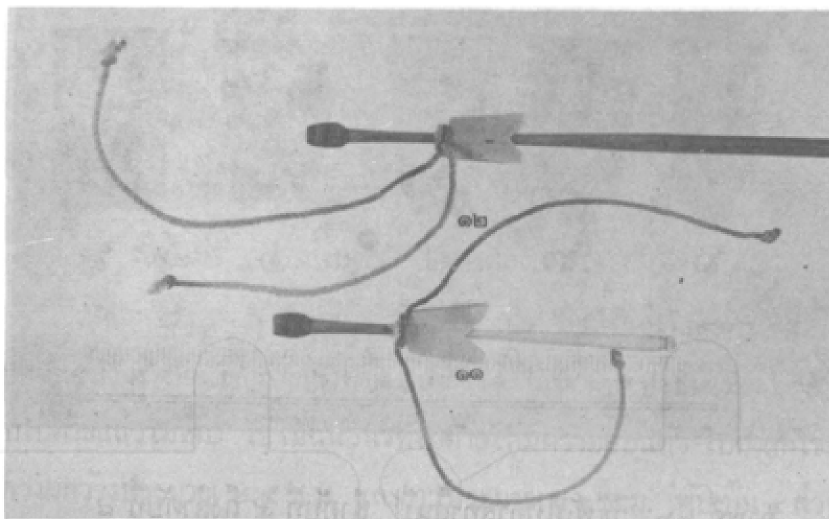
ภาพที่ ๒๕ วิธีพับใบตาลทำลิ้นปี่ ลำดับที่ ๑ ถึงที่ ๔

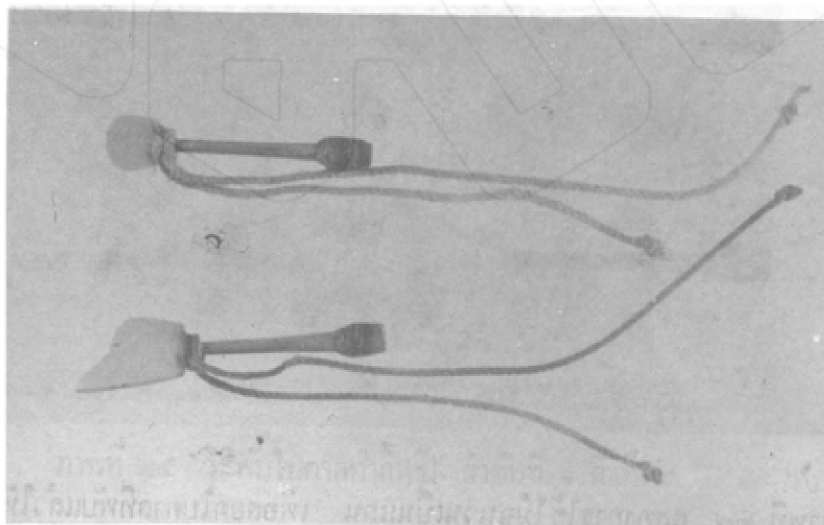
ภาพที่ ๒๖ วิธีพับใบตาลทำลิ้นปี่ ลำดับที่ ๔ ถึงลำดับที่ ๘

ภาพที่ ๒๗ แสดงการใช้ไม้ฉนวนเป็นแกน เพื่อสอดใบตาลที่พับแล้วให้ให้ค่อยเข้าที่กำพวดปี่ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะรัดคอใบตาลด้วยเชือก ซึ่งควั่นเตรียมไว้แล้ว

ภาพที่ ๒๘ แสดงวิธีรัดคอใบตาลด้วยเชือกขวั้น และตำแหน่งของเงื่อนตะกรุดเบ็ด

ภาพที่ ๒๙ แสดงการแต่งลิ้นปี่ขั้นสุดท้าย โดยวิธีเจียนใบตาลให้เป็นรูปเล็บนิ้วมือ

เสร็จแล้วก็จะได้ลิ้นปี่ตามที่ต้องการ ส่วนลิ้นปี่จะมีคุณภาพดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของผู้สร้าง

ลิ้นปี่ที่มีเสียงพอดีนั้น กำหนดไม่ได้ว่าจะต้องมีความสั้นยาว แคบหรือกว้างเท่าใด เพราะขึ้นอยู่กับความหนาของใบตาล จะได้ด้วยการตัดไปพลาง ทดลองไปพลาง เมื่อได้เสียงตามที่ต้องการแล้วก็หยุดเพียงเท่านั้น

ขนาดของลิ้นปี่แต่ละชนิดจะไม่เท่ากัน พิจารณาตามขนาดของปี่ ปี่ที่มีขนาดใหญ่ ลิ้นก็จะต้องใหญ่ ปี่ที่มีขนาดเล็ก ลิ้นก็จะเล็กตามไปด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับวิธีตัดลิ้นปี่นี้ ผู้ศึกษาควรพิจารณาเป็นขั้นตอน และควรได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากครูผู้สอน จะทำให้ได้ผลเร็วยิ่งขึ้น

สิ่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นหลักและวิธีการฝึกหัดเป่าปี่ ซึ่งผ่านการศึกษาและทดลองว่าเป็นแนวทางที่ได้ผลดีที่สุดในปัจจุบัน ผู้ที่ปฏิบัติอย่างถูกต้องและฝึกจนเกิดความชำนาญนั้นนับได้ว่า เป็นผู้ที่มีพื้นฐานดี เหมาะที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในระดับต่อไป จนถึงขั้นสูงสุด และสามารถที่จะรักษามาตรฐานของดนตรีไทย อันเป็นมรดกตกทอดไว้ได้ตราบชั่วกาลปาวสาน.

บุญช่วย โสวัตร

วิทยาลัยนาฏศิลป

บทส่งท้าย

ข้อคิดจากคำพูดของครูเทียบ

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานร่วมครึ่งศตวรรษ ที่ครูเทียบ คงลายทอง เป็นครูสอนดนตรีไทยมา ท่านได้กล่าวข้อความต่าง ๆ ไว้ในโอกาสต่าง ๆ เท่าที่ศิษย์ของท่านจำได้นั้น เราได้นำมาประมวลไว้ดังต่อไปนี้

๑. **เรื่องใบตาล** ใบตาลมิใช่ว่าเป็นใบตาลแล้ว จะทำลิ้นปี่ได้ก็เสมอไป ใบตาลสำหรับลิ้นปี่ที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

- ควรเป็นต้นตาลขึ้นในที่แล้ง ห่างไกลน้ำและความชุ่มชื้น
- ใบที่จะนำมาทำลิ้นปี่ ต้องแก่จัด แต่ไม่ใช่แห้งตายหรือแก่จนผุ
- ผิวใบตาลต้องเรียบ สม่ำเสมอ ด้านกว้างควรมีความหนาเสมอกัน
- ผิวใบตาลต้องมีเสี้ยนที่ละเอียด เสี้ยนหยาบใช้ไม่ได้
- ถ้าจะตัดลิ้นปี่มอญ ให้ใช้ใบตาลส่วนโคน เพราะหนาเหมาะกับเสียงทุ้มของปี่มอญ ส่วนกลางของใบ ใช้กับปี่ใน และส่วนปลายของใบใช้กับปี่ชวา เพราะบางมากเหมาะกับเสียงแหลมของปี่ชวา

- มีดที่จะตัดใบตาลต้องคมมาก และมือต้องเที่ยง
- เศษใบตาลที่ตัดลิ้นปี่แล้วห้ามทิ้งถังขยะ หรือปล่อยให้ตกเกลื่อนกลาด ควรเก็บไปทิ้งที่โคนต้นไม้ เพราะใบตาลให้คุณแก่ผู้เป่าปี่

๒. เรื่องลิ้นปี่

- เมื่อเสร็จจากการเป่าปี่แล้ว จะต้องถอดลิ้นปี่เก็บใส่กล่อง ใส่กระเป๋าติดตัวอยู่เสมอ เพราะเป็นของชิ้นเล็ก ตกหายง่ายและทำยาก ฉุกเฉินแล้วทำไม่ทันจะเสียงาน
- ถ้าทิ้งลิ้นปี่ไว้ ไม่เก็บติดตัวนั้นเป็นอันตราย โบราณเขาห้าม เคยมีผู้ทิ้งลิ้นปี่ไว้แล้วถูกแกล้ง เอาพริกขี้หนูทาลิ้นปี่ เมื่อนำมาเป่าจะเผ็ดร้อน น้ำลายออกมากไม่สามารถเป่าได้
- เวลาตัดลิ้นปี่ ให้พับเอาส่วนที่หยาบไว้ข้างใน เอาที่ละเอียดไว้ด้านนอก เพราะผิวด้านที่ละเอียดของใบตาลจะทนลม ทนน้ำลายในปากได้นาน ถ้าพับเอาใบตาลด้านหยาบออกข้างนอก จะใช้ไม่ทนและลิ้นปี่จะบานออกเหมือนถั่วปากอ้า ใช้ไม่ดี
- ถ้าไม่แน่ใจว่าใบตาลด้านไหนหยาบ ด้านไหนละเอียด ให้เอาไปตากน้ำค้างให้ชื้น แล้วลองหักดู ด้านที่เปราะเป็นด้านหยาบ เอาไว้

ข้างใน ด้านที่เหนียวกว่าเป็นด้านละเอียด พับไว้ส่วนนอก

๓. เรื่องการเป่าปี่

- ต้องนั่งพับเพียบให้เรียบร้อย การนั่งขัดสมาธิเป่าปี่นั้นไม่งาม ท่าทางที่สุภาพจะได้คะแนนจากคนดู คนฟังเพิ่มขึ้นอีก
- ท่านั่งต้องยืดตัวตรง จะหายใจเข้าได้เต็มที่ ทำให้มีลมในปอดมาก ถ้าทำตัวงอจะได้ลมน้อย
- การนั่งตัวตรง ยืดตัวขึ้น นอกจากจะดูสง่าแล้ว การที่ศีรษะอยู่ในท่าตรงจะทำให้น้ำลายไหลช้าและน้อยกว่าการนั่งก้มหน้าเป่าปี่
- ห้ามพองแก้มจนโป่งมาก นอกจากเวลาระบายลม ซึ่งเป็นของจำเป็น แก้มที่โป่งมากไม่สวย
- ในงานศพ การบรรเลงปี่กลองนั้น ให้สำรวมท่าทีในการบรรเลง อย่าเผลอตัวว่าเป็นการแสดงฝีมือ และอย่าใช้สรหม่าไทยในงานศพ ให้ใช้สรหม่าแขกในงานอวมงคลเท่านั้น
- การเป่าปี่ ควรใช้ลมตรงจากปอดดีกว่าใช้ลมในกระพุ้งแก้ม นอกจากเวลาระบายลม

๔. เรื่องอาหารการกิน

- กินเหล้าเวลาบรรเลงดนตรีนั้น ครูไม่นิยม
- อย่าโลภ รับประทานอาหารจนอิ่มมากก่อน

เป่าปี่ เพราะอาหารจะลงไปแน่นท้องทำให้ลมปี่น้อยลงและกำลังไม่ดี

- รับประทานอาหารแล้ว ต้องบ้วนปากล้างปาก เพราะเศษอาหารอาจหลุดเข้าไปทำให้ลิ้นปี่ขัดข้องได้

- กระท้อนที่มีปุยหนาๆ น่ารับประทานนั้น ต้องห้ามสำหรับคนเป่าปี่ เพราะปุยกระท้อนมักจะเข้าไปอุดลิ้นปี่ได้เวลาเป่า

๙. **เรื่องขลุ่ย**

- ขลุ่ยที่ดีที่สุดคือ ขลุ่ยไม้ เพราะมีความเป็นธรรมชาติดี มีความยืดหยุ่นดี

- ห้ามเป่าขลุ่ยเสียงสูงมากเกินไป คือห้ามเกินเสียง มี ในทางแหบ ยกเว้นในเพลงเดี่ยวบางเพลง เช่น กราวใน

- การจับขลุ่ยนั้น โบราณแนะให้ใช้มือขวาอยู่บน มือซ้ายอยู่ล่าง เพราะคนส่วนมากถนัดขวา มือขวา (บน) ใช้นิ้วมากกว่ามือซ้าย (ล่าง) แต่ถ้าเป็นคนถนัดซ้าย จะเอามือซ้ายไว้บน ครูก็ว่าไม่เป็นไร

- ขลุ่ยที่ทิ้งไว้นาน ไม่นำมาเป่าเสียบ้างจะแห้ง ดากของขลุ่ยจะหด ทำให้เกิดเสียง "โว่ง" และกินลมมาก เครื่องดนตรีทุกอย่างจะต้อง

นำมาเล่นบ่อย ๆ จึงจะดี ดีทั้งคน ดีทั้งเครื่อง เพราะได้ดูแลรักษา คนก็ได้ฝึกปรืออยู่เสมอ

– การชะงักลมเวลาเป่าขลุ่ยนั้น ถ้าหัดใหม่ๆยังไม่ชำนาญ จะทำให้เพลงกระตุกไม่น่าฟัง การหยุดชะงักลมเพียงเล็กน้อย ทำให้ลีลาน่าฟังขึ้น **ถ้าทำเป็น**

– อย่าครั่นลมมากเกินไป ทุกเสียงที่เป่า ควรใช้เสียงครั่นตามอารมณ์ของเพลงเท่านั้น ครั่นมากเกินไปก็น่าเกลียด

เข้าพระอุโบสถ – แต่งกายให้สุภาพ ถอดรองเท้าตั้งแต่เข้าเขตใบเสมา ถ้าทำได้จะดีนัก

"ความกตัญญูรู้คุณคน ทำให้ไม่อับจนตลอดชีวิต"

เจ้าภาพ

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน

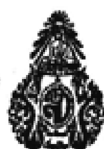
ที่มีน้ำใจช่วยเหลือ

และ

มาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ

ของผู้วายชนม์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง เลขที่ 223 ถนนบำรุงเมือง กรุงเทพ ฯ 2
นายสุขสันต์ จงพิพัฒน์ยิ่ง ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2525 โทร. 2238979

